

Fiala-Butora János

Tudományos munkatárs, MTA Társadalomtudományi kutatóközpont,
Jogtudományi Intézet; jogász, Szlovákiai Magyarok Kerekasztala

Árnyékjelentések a Felvidéken

1. Bevezető

Ez a tanulmány azt próbálja bemutatni, hogy a kisebbségi jogérvényesítés terén hogyan tudjuk használni a nemzetközi emberi jogi intézményeket. Ez kutatási területem az MTA Jogtudományi Intézetében, és egyben gyakorlati munkám a Szlovákiai Magyarok Kerekasztalának Jogsegélyszolgálatánál. Különösen az árnyékjelentésekre szeretnék összpontosítani, de kicsit tágabb keretbe helyezve. Ezért az elején az európai kisebbségvédelmi rendszert fogom ismertetni, majd a különböző érdekérvényesítési lehetőségeket, hogy világos legyen, hogyan kapcsolódik ezekhez az árnyékjelentések írása. Az elméleti rész után gyakorlati lépéseket fogok bemutatni azzal kapcsolatban, hogy szerintem hogy készül egy jó árnyékjelentés szerintem. Ismertetem az árnyékjelentés célját, magát a folyamatot, azt hogy hogyan tudjuk használni az árnyékjelentést, és végül aztán magának a rendszernek a hiányosságairól is megemlékezek. Mindezeket konkrét példákkal fogom illusztrálni, amelyeket a legutóbbi Szlovákiával kapcsolatos árnyékjelentésekből merítetek.

2. Az európai kisebbségvédelmi rendszer

Az emberi jogok a jogi oktatás során általában nagyon homályos, távoli, elméleti dologként kerülnek bemutatásra. Ritkán esik szó arról, hogy mire jók a

gyakorlatban, hogy az emberi jogok egy gyakorlatban használható, nagyon is praktikus jogterület.

A nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer különböző típusú dokumentumokból áll. Az első csoport az általános emberi jogi egyezmények. Az ENSZ-nek nyolc ilyen emberi jogi egyezménye van. Regionális szinten legfontosabb az Európa Tanács által elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezménye (*European Convention on Human Rights*). Ezzel jött létre az Emberi Jogok Európai Bírósága, ami Strasbourgban székel. Ezek az általános emberi jogi egyezmények nem kisebbségi jog specifikusak. Mindenkire vonatkoznak, de bizonyos esetekben kisebbségi jogi témákban is lehet használni őket. A hazai jogrend felett állnak: ha a hazai jogrend ütközik ezekkel az egyezményekkel, akkor elvileg a nemzetközi jogi érvényesül, annak van elsőbbsége. A gyakorlatban ez nem mindig így van, és pont a jogvédők munkájának egyik fontos része, hogy a nemzetközi egyezményeknek érvényt szerezzünk.

A másik csoportot a specifikus kisebbségvédelmi dokumentumok alkotják, amik ajánlás jellegűek, tehát nem kötelezőek. Az ENSZ-nek van egy kisebbségi jogi nyilatkozata 1992-ből. Az EBESZ-nek pedig - amely szintén egy európai szervezet – az 1993-as Koppenhágai Nyilatkozata.

A gyakorlati alkalmazás szempontjából legfontosabb két európai egyezmény: az Európa Tanács (*Council of Europe*) – semmi köze az EU-hoz – égisze alatt született Kisebbségvédelmi Keretegyezmény (a továbbiakban Keretegyezmény) és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (a továbbiakban Karta). Ezek kötelező érvényűek, és kifejezetten kisebbségi jogokkal foglalkoznak, kifejezetten kisebbségi jogokat szabályoznak. Nem áll mögöttük bíróság. Született javaslat annak idején arra, hogy a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága hatáskörébe tartozzanak, de ez nem valósult meg, több állam ellenezte ezt a javaslatot. Az egyezmények végrehajtása tehát nem bíróság, hanem egy bizottság hatáskörébe tartozik. A Keretegyezmény esetében ezt Tanácsadó Bizottságnak hívják, a Karta esetében pedig Szakértői Bizottságnak.

A bizottságok ellenőrzik az egyezmények végrehajtását. Az egyezményeket ratifikáló államok periodikus jelentést készítenek arról, hogy milyen lépések történtek, milyen fejlemények vannak az adott országban az egyezmény hatálya alá tartozó területeken. A bizottság ez alapján értékeli azt, hogy az állam mennyire felel meg az Keretegyezmény vagy a Karta elvárásainak, és ez alapján ajánlásokat tesz az előrelépés elősegítésére.

Itt kapnak fontos szerepet az árnyékjelentések. Az árnyékjelentések jelentik a módját, hogy bárki részt tudjon venni ebben az ellenőrzési folyamatban. Általában civil szervezetek, de politikai pártok is készítenek árnyékjelentéseket, ez bárki számára nyitott. Az állami jelentés elkészülte után az árnyékjelentés szerzői szintén felvethetik a számukra releváns problémákat. Referálhatnak az állami jelentésre, az árnyékjelentésben tudják jelezni, ha az állami jelentésben hibák vannak, pontatlanságok vannak, vagy kimaradtak belőle dolgok.

Árnyékjelentések nem csak ez alatt a két egyezmény alatt léteznek, ez egy általánosan ismert és alkalmazott eszköz. Az ENSZ egyezmények alatt is hasonló árnyékjelentés-mechanizmusok működnek. Sőt ez igazából onnan terjedt el, és az Európa Tanács csak átvette.

Tudni kell a két kisebbségi jogi egyezményről, hogy egy nemzetközi jogi alapfeltevés szerint a speciális egyezmény előnyösebb az érintett célcsoport számára, mint az általános egyezmény. Tehát ha egy általános emberi jogi egyezmény mellett elfogadnak egy speciális egyezményt (pl. a gyermekjogokra vonatkozó specifikus szabályokról, hogy egy konkrét példát említsek), akkor az a gyermekjogok szempontjából előnyösebb. Ez azonban nem mindig van törvényszerűen így. Ezt a jelenséget úgy hívják a nemzetközi jogban, hogy „*special rights fallacy*”, vagyis a speciális jogok hibája. Ahhoz, hogy a fenti állítás tényleg igaz legyen, hogy a speciális egyezmény tényleg előnyösebb legyen az általánosnál, néhány feltételnek teljesülni kell, és ezek néha bizony nincsenek meg. Ezt lejjebb be is mutatom a szlovák kisebbségi jogi helyzettel kapcsolatos

példákon. Néha a speciális jogi egyezmény kevesebb jogot biztosít, mint ezen a területen egy általános emberi jogi egyezmény.

Az árnyékjelentés csak egy eszköze a nemzetközi jog végrehajtásának. Ugyanígy eszköz például ügyek vitele a strasbourgi emberi jogi bíróság előtt. Ennek megvan az előnye az árnyékjelentésekhez képest, hogy sokkal jobb, hatékonyabb a végrehajtása. Ha a strasbourgi bíróság valamire azt mondja, hogy ez sért bizonyos emberi jogokat, akkor az állam kötelezően végrehajtja ezt a döntést, kártérítést fizet, és általában még azt a változtatást is megteszi a hazai jogrendben, amit a bíróság előír neki.

A strasbourgi bíróságnak van egy „hatékony védelem” nevű doktrínája, miszerint nem csak formálisan vizsgálja az egyes jogok érvényesítését, hanem ellenőrzi, hogy valóban a gyakorlatban is érvényesül-e az adott jog. Ezért nagyon előnyös, ha egy kisebbségi jogi kérdést a strasbourgi bíróság elé tudunk vinni. A strasbourgi mechanizmusnak problémája ugyanakkor, hogy szűkebb a hatásköre a kisebbségi jogi kérdésekben: mivel nem kisebbség-specifikus egyezményen alapul, nagyon sok kérdést egyszerűen nem tud vizsgálni, mert ezek nem esnek az európai emberi jogi egyezmény hatálya alá.

Ezzel szemben a két említett kisebbségi jogi egyezmény előnye, hogy kisebbség-specifikusak. Elvileg ez a két egyezmény lefed minden olyan kérdést, ami kisebbségjogi szempontból releváns lehet. A gyakorlatban ez nem mindig igaz. Úgy írták meg ezeket az egyezményeket, hogy felölelnek több aspektust, így nemcsak a nyelvi, kulturális, oktatási jogokat, hanem benne van az asszimiláció tilalma, gazdasági kérdések, szociális kérdések, és így tovább. Ugyanakkor a gyakorlatban ezeknek az egyezményeknek a végrehajtása sokkal gyengébb. Nem bíróság, hanem csak egy bizottság áll az egyezmények mögött. Ők értékelik az államot, és ha úgy találják, hogy az állam sérti az adott egyezményt az adott területen, abból még nem következik automatikusan, hogy az állam tesz is ennek az orvoslása érdekében. Nagyon sokszor figyelmen kívül hagyják ezeket az értékeléseket.

3. Az európai kisebbségvédelemi egyezmények előtti eljárás folyamata, standardjai

Az értékelés folyamata is teljesen más, mint a bírósági eljárás: nem transzparens. A strasbourgi bíróság előtti eljárás esetében egyenlők a felek. Ha a panaszost képviselem, akivel szemben ott áll az állam, mi egyenlő felek vagyunk, egyenlő jogaink vannak, reagálunk egymás beadványaira, mindenki számára nyilvános módon. Nem így a Keretegyezményt vagy a Nyelvi Kartát felügyelő bizottság előtt. Ott az eljárás egy homályos, átláthatatlan folyamat. Az árnyékjelentés beadása után nem tudjuk, hogy azzal mi történik, ki olvassa, mit csinál vele. Lehet, hogy a bizottság konzultál a szerzőkkel, de lehet, hogy nem. Utána valamilyen szűrőn az árnyékjelentés a bizottság tagjai és titkárságának munkatársai közül valaki elé kerül, ahol valamit figyelembe vesznek, valamit nem - egyszerűen nem transzparens a folyamatot. Nincs nyilvánosan megindokolva, milyen érvekkel foglalkozott a bizottság, milyen tényeket fogadott el, miket nem, és miért. Ez egy nagy hibája ennek a mechanizmusnak. A két bizottságnak szintén gyenge hatáskörei vannak, erre lejjebb hozok konkrét példákat. Ezért sokszor nagyon formális, nem hatékony védelmet biztosítanak.

4. Az árnyékjelentés készítésének célja

Miért is írunk árnyékjelentéseket? Most konkrétan a két említett egyezményről lesz szó, tehát kisebbségi jogi területen a Keretegyezmény és a Nyelvi Karta alatt miért írunk árnyékjelentéseket, mi ezeknek a célja?

Ezeknek az egyezményeknek nagyon széles hatáskörük van, elvileg nagyon sok kérdést felölelnek. Hogy ezen belül konkrétan mivel foglalkozik a két bizottság, az nagyban attól is függ, hogy milyen problémák kerülnek eléjük. Az egyezmények alatti ellenőrző mechanizmus abból a szempontból vizsgálja az

államot, hogy mennyire tartja be a kisebbségi jogokat a nemzetközi jog, konkrétan a két egyezmény szempontjából. Ugyanakkor hazai szinten léteznek civil szervezetek, politikai pártok, amik különböző közösségeknek a célkitűzéseit próbálják megvalósítani. Ez történhet országos szinten, mint például Romániában az RMDSZ, vagy Szlovákiában a két fő magyar párt, az MKP és a Híd esetében. Történhet helyi szinten, például egy községi önkormányzatban. Az érdekvédelem lehet téma-specifikus, például Felvidéken nagyon aktív a Szlovákiai Magyar Televíziósok Szövetsége, akiknek megvannak a saját célkitűzéseik. Mindenki különböző eszközökkel küzd a saját érdekének érvényesítéséért, és ezek közül nagyon sok fontos kérdés van, ami kisebbségi jogi kérdésként is felvethető, illetve így is megfogalmazható.

Ezeknek az érdekvédelmi céloknak az elérésére különböző eszközöket használunk. Létezik politikai érdekképviselés, civil érdekképviselés és érdekérvényesítés. Az eszközökbe beletartozik minden a petícióírástól a tüntetésszervezésig, a helyi nyomásgyakorlásig, a matricás kampányig – volt ilyen Felvidéken és Erdélyben is. Ezek között egy eszköz az árnyékjelentés, amellyel azt érjük el, azt célozzuk meg, hogy egy nemzetközi szervezet értsen egyet azzal, hogy a mi célkitűzéseink egyébként nemzetközi jog által is megkívánt jogok. Ha ez sikerül, akkor az egy nagyon erős ütőkártya a kezünkben az érdekérvényesítési munka során. Onnantól kezdve sokkal könnyebb elérni az adott célt.

Vizsgáljuk meg ezt a kérdést a vasúti kétnyelvűség példáján keresztül. A Kétnyelvű Dél-Szlovákia Mozgalom 2012-ben készített egy videót, amelyen felújítják és kétnyelvű feliratokkal látják el az ekeli vasúti megállót.¹ Most már nem teljesen ez a jogi helyzet, de Szlovákiában akkoriban a vasútállomásokon és megállókon csak szlovák feliratok voltak, minden felirat csak szlovákul volt feltüntetve. A Kétnyelvű Dél-Szlovákiáért Mozgalom gerillavideója rámutatott

---

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=qHwP3IZNgTY>.

erre a problémára, hogy nincsenek magyar feliratok a vasútállomásokon. Indult egy kampány azért, hogy legyenek kétnyelvűek a vasútállomások, nem csak ez az egy, hanem az összes. Hasonló gerillavideó született több témában is, ami rámutatott, hogy a kétnyelvű falujelző-táblák hiányoznak, az útjelző táblák szintén csak egynyelvűek, a buszmegállóknak szintén, és így tovább.

Az árnyékjelentés ugyanezt a célt próbálja elérni más oldalról: felveti a bizottság előtt, hogy Szlovákiában egynyelvűek a vasútállomások és ez nemzetközi jogba ütközik, mert a szerzők szerint a megfelelő egyezmények adott cikke alapján a vasútállomásoknak kétnyelvűeknek kellene lenniük. A bizottság előtt ugyanez a vita zajlik tovább jogi síkon, aminek van valamilyen eredménye: születik valamilyen javaslat az állam felé, hogy kétnyelvűsítse a vasútállomásokat. Ez a folyamat végül oda vezetett, hogy Szlovákiában most már a vasútállomásokra kikerültek a magyar feliratok is, a vasúti megállókon még nem.

Ez a konkrét érdekérvényesítési munka tehát tovább folyik, de ezzel a példával azt akarom csak bemutatni, hogy mire jó egy árnyékjelentés, és hogyan illeszkedik a többi érdekérvényesítési eszközhöz. Ugyanezt a fajta jogi érdekérvényesítést szolgálja, mint a többi hasonló cselekvés is. Árnyékjelentéssel tudunk rámutatni különféle hiányosságokra, amik lehet, hogy meg se jelennének az országot értékelő jelentésekben. Jó példa erre az anyanyelvhasználat az egészségügyi intézményekben. Szlovákia kapcsán ezzel egyáltalán nem is foglalkozott a Szlovákiát felügyelő bizottság. Egy árnyékjelentésben jelent meg, hogy különböző jogsértések, különböző hiányosságok vannak ezen a területen. Most már ezzel kapcsolatban szintén vizsgálják Szlovákiát, születnek ajánlások.

Fontos hozzátenni, hogy az említett intézmények gyakorlata is változtatható, tehát magát a nemzetközi jogot, illetve joggyakorlatot is képesek fejleszteni az árnyékjelentések. A Keretegyezményt felügyelő bizottságnak például más az álláspontja az említett vasútállomások kétnyelvűségével kapcsolatban, mint volt 15 éve.

Gondolom, hogy minden kisebbségi jogokkal foglalkozó aktivista tudna példát mondani a saját országából, városából, ami kisebbségi probléma és egy árnyékjelentés része lehetne. Például Erdélyben a kétnyelvű utcanévtáblák kérdése, ezek kapcsán sok vita van. Kárpátalján 2017-ben új oktatási törvényt fogadott el a parlament, ami korlátozza a kisebbségi nyelvű oktatást. Tipikusan nagy figyelmet szoktak kapni a kétnyelvű feliratok. Ezek mind olyan jogok, amik miatt hazai szintén valamilyen vita folyik. Ez általában politikai jellegű vita, néha jogi jellegű is, és az árnyékjelentés az az eszköz, amivel a vitát nemzetközi szintén jogi síkra tudjuk terelni.

5. Praktikák hatékony árnyékjelentés-íráshoz

Szlovákia kapcsán nemrég a Szlovákiai Magyarok Kerekasztala írt két árnyékjelentést – 2014-ben a Keretegyezmény alatt, 2015-ben a Nyelvi Karta alatt. Majdnem egy időben vizsgálta Szlovákiát a két bizottság és majdnem egy időben születtek ezek az árnyékjelentések, amiknek én voltam a szerzője. Ez alapján van elképzelésem és tapasztalatom arról, hogy hogyan kell ezeket hatékonyan megírni. Amikor azonban irodalmat kerestem ezzel kapcsolatban, szinte semmit nem találtam. Nagyon sok kézikönyv születik arról, hogy hogyan kell bíróság előtt hatékonyan képviselni ügyfeleket, vagy hogy mi az eljárásrend a strasbourgi bíróság előtt, de hogy az árnyékjelentés mit tartalmazzon és mit nem, erről szinte nincs is irodalom. Ezért ami itt következik az nincs kőbe vésve, az én véleményemen alapul, de lehet, hogy valaki kijavít, hogy van erre jobb módszer is.

Mit vizsgál egy bizottság egy állam kapcsán? Vegyük példának Romániát. Ha Romániát vizsgálja a Keretegyezmény bizottsága, elsősorban abból fognak kiindulni, ami az előző jelentésükben van. Az előző jelentésük négy évvel korábbról megfogalmazott bizonyos ajánlásokat Románia számára, és a következő ciklusban ezeket fogják számon kérni. Ez a kiindulópont, erről kell az

államnak jelentenie. Az államnak automatikusan négyévente jelentést kell készítenie a fejleményekről. A kormányzat hazai szinten elkezdte gyűjteni az információt, és az alapján készítenek egy jelentést. Jó esetben az érintett civil szervezetek már hazai szinten bele tudnak szólni ebbe a folyamatba, de nagyon gyakran nem. Tehát a kormány elküldi a jelentését, amiben leírják, hogy az országban minden rendben van, minden múltkori ajánlást teljesítettek, nincs több probléma. Értelemszerűen abban érdekeltek, hogy az országot minél jobb színben tüntessék fel.

Ebből néha már első olvasatra látszik, hogy néhány dolog nem felel meg a valóságnak. Ugyanilyen fontos szokott lenni, hogy mi az, amit kihagytak belőle, mi az, ami egyáltalán nem jelenik meg ezekben a jelentésekben. Ezt kell kiegészítenünk valós információkkal, ezek általában három helyről származnak:

I. Most már léteznek nagyon jó kutatások, amik feltárják az adott jogterületnek a gyakorlati alkalmazását. Például anyanyelv-használati lehetőségek a hivatalokban. Ilyen témában mostanában számos szociológiai kutatás születik, amit nyilván a nemzetközi bizottságok és sokszor maga az állam sem ismer. Ha ezeket mi összegyűjtjük, ez nagyon hasznos információ lehet a bizottság számára.

II. Nagyon sokszor nagyon jó forrás maga a sajtó. Sokszor a sajtó tudósít olyan jogsértésekről, amiknek később nem lesz jogi relevanciája, nem kerül bíróság elé a dolog, de attól még valós, megtörtént esetekről van szó. Ezeket összegyűjteni szintén nagyon hasznos a bizottság számára. Ezt nagyon nehéz utólag megtenni. Ha valaki árnyékjelentést készül írni, annak jó előre tudni, hogy mikor lesz az országát érintő következő jelentési ciklus. Felvidék kapcsán tudom, hogy Szlovákia 2018-ban fog megint jelenteni a Nyelvi Karta alatt és 2020-ban a Keretegyezmény alatt, és már most készülök erre az időszakra, az előző jelentések óta gyűjtöm és teszem el a sajtóhíreket, amik szerintem fontosak lesznek 2018-ban és 2020-ban.

III. A harmadik forrás maga a jogi vélemény. Az állam sokszor jelent arról, hogy a hazai jogrendje hogyan felel meg a nemzetközi elvárásoknak. Nagyon meglepő, de ebben a nemzetközi bizottságban sokszor nem tudják értelmezni az adott jogrendet. Sokszor kapnak egy fordítást a törvényekről, és el szokták fogadni, hogy a törvény megfelel az egyezménynek. Sokszor teljesen félreértelmezik a törvényt. Kifejezetten jogi értékelés is része lehet az árnyékjelentésnek.

Mik azok a vitás pontok, amik a leggyakrabban föl szoktak merülni?

I. Vannak ténybeli kérdések, amiket pontosítani kell. Például az állam azt jelenti, hogy megoldódott az anyanyelvhasználat kérdése a rendőrségeken, mert beírták a törvénybe, hogy mostantól ott is mindenki használhatja az anyanyelvét. A bizottság ezzel nem tud mit kezdeni, nem tudja cáfolni, elfogadják az állítást úgy, ahogy van. Ha nekünk van információnk arról, hogy ez korántsem ilyen egyszerű, és esetek, amikor kiderül, hogy a gyakorlatban nem lehet a rendőrökkel magyarul beszélni, mert egyébként nem beszélnek magyarul, és nincs megoldva az, hogy minden rendőrőrsön legyen egy magyarul beszélő rendőr, akkor ez egy olyan plusz információ, amely a bizottság számára nagyon hasznos.

II. Másik ilyen fontos problémahalmaz, mikor az állam kap egy kérdést és nagyon formálisan arra a szűk kérdésre összpontosítva hamis jogi információkat ad a bizottságnak. Tipikus ilyen példa, hogy Szlovákiában van egy államnyelvtörvény, amiben van egy paragrafus arról, hogy aki megsérti az államnyelvtörvényt, arra pénzbírságot lehet kiróni. Erről kapott nemrég - a legutóbbi ciklusban - Szlovákia egy kérdést, hogy jelentsék, hogy milyen büntetéseket szabtak ki az államnyelvtörvény alapján. A bizottság nem tudta, amit mi tudunk, hogy büntetéseket nem csak az alapján az egy paragrafus alapján lehet kiszabni, hanem más törvényekben is vannak eljárási szabályok, amik alapján ugyanúgy lehet

bírságot kiróni az államnyelvtörvény megsértéséért. Szlovákia azt jelentette, hogy az alapján a paragrafus alapján nem szabtuk ki bírságot, és ezt a bizottság el is fogadta volna. És itt kellett kiegészíteni a jelentést, hogy az alapján az egy paragrafus alapján valóban nem szabtak ki büntetéseket, de itt van három másik törvény, abban is vannak eljárási szabályok, és azok alapján viszont több bírságot is kiszabtak az állami hivatalok.

III. A harmadik vitás terület, ami szintén nagyon fontos, az magának az egyezménynek az értelmezése. Itt sem kell elfogadni a bizottság álláspontját. Az, hogy például az egészségügy területén az anyanyelv-használati jog konkrétan mire terjed ki, az egy nagyon új terület, a bizottságnak ezzel kapcsolatban nincs kialakult álláspontja, ezért csak úgy vaktában szoktak az államoktól ezzel kapcsolatban kérdezni. Megkérdezik, hogy mit tesz az állam ezen a területen ennek az ügynek a végrehajtásért. Így van lehetőségünk arra, hogy a bizottság álláspontját is befolyásoljuk.

Jó példa erre a kétnyelvű feliratok esete. A legutóbbi szlovákiai jelentés kapcsán felmerült egy olyan kérdés, hogy mennyire felelős egy állam azokért a kétnyelvű feliratokért, amik magántulajdonban vannak. A vasútállomások állami tulajdonban vannak, de a buszállomások általában magántársaságoknak a kezelésében állnak. Néhány buszmegálló az önkormányzat, némelyik a busztársaság tulajdonában van - ha ezeken nincsenek magyar feliratok, akkor az kinek a hibája, felelős-e az állam ezért? Ez a kérdés alapvetően az egyezmény értelmezésének a kérdése. Kiterjed-e az egyezményi kötelezettség olyan feliratokra, amelyek nem állami tulajdonban vannak? Itt is az árnyékjelentéssel tudjuk befolyásolni a bizottság értelmezését. Ugyanúgy érvelünk, mint egy bírósági eljárásban érvelünk, rámutatunk arra, hogy ha szűkítően értelmezi a bizottság a kérdést, csak az állami tulajdonban lévő feliratokat nézi, akkor az milyen eredményekhez vezetne - és nyilván nem kielégítő eredményekhez -

amelyek nincsenek összhangban az egyezmény céljával. Ezek azok a típusú kérdések, amiket árnyékjelentésben fel tudunk vetni.

6. Árnyékjelentésekben említett esetek

Egy tipikus kérdés, ami el szokta kerülni a bizottságok figyelmét, a diszkrimináció. Időnként előfordulnak olyan esetek, amikor valaki állítólag azért veszti el az állását, mert magyarul beszélt az adott munkahelyen és ezt a feljebbvalója nem tolerálta. Néha nehéz megítélni, hogy tényleg ez volt-e az ok, néha viszont kiderülnek olyan információk, amik ezt támasztják alá. Nemrég egy szlovákiai árnyékjelentésben sikerült is egy fontos kérdést felvetni, amikor az egyik postahivatalban kiadtak egy olyan belső szabályzatot, miszerint „kérjük az alkalmazottakat, hogy munkaidőben csak szlovákul beszéljenek”. Ezt le is írták. Ez bekerült az árnyékjelentésbe, és mostantól kezdve a bizottság ezt is megnézi, erre is rákérdez az államnál, hogy mit tettek annak érdekében, hogy megakadályozzák az ilyen szituációkat, mivel nyilván ez az említett feltétel törvényellenes, és ellentétes az egyezménnyel is.

Ugyanilyen probléma a szolgáltatásoknál, ha valakit azért utasítanak el, mert magyarul kéri a kiszolgálást, például vendéglőben vagy üzletben, vagy más szolgáltatásoknál. Somorján volt egy ilyen eset a *Deichmann* cipőüzletben, ami a következő árnyékjelentésbe már be is került. Van ilyen eset több, nehéz megmondani, hogy ez mennyire gyakori, sokszor nem kapnak nyilvánosságot, de ha időnként felmerül olyan, ami még a sajtót is megjárja, és van mögötte egy leellenőrizhető állítás, az sokat segít. Sokszor még a panaszost is el lehet érni és lehet vele interjú készíteni. Az már egy fontos információ a bizottságnak, hogy egy ilyen probléma létezik. Ha más nem, az állam ignorálja a problémát, nem tesz annak érdekében semmit, hogy legalább ténylegesen kivizsgálják a panaszt.

Ugyanilyen konkrét eset a legutóbbi árnyékjelentésből egy kórházi nyelvhasználattal kapcsolatos ügy. Egy lány súlyos fájdalmakkal érkezett az

érsekújvári kórházba, beszélt szlovákul, de nem túl jól és nem volt jó állapotban. Az ügyeletes orvos nem vizsgálta meg, mondván, hogy nem érti őt. Rá is írta a lapra, hogy kivizsgálás elutasítva, mert nem érti a pácienszt. Miközben a lány hozta magával a barátját, aki egyébként szlovák anyanyelvű, és aki mondta, hogy majd tolmácsol. Mégis elutasította az orvos. Ez egy olyan ügy, ami jó lett volna, ha bíróságra kerül, de az ügyfél nem akart bírósághoz fordulni. Ha azonban bíróságra nem is került, az árnyékjelentésnek ez része lett, és a bizottság tudott ezzel foglalkozni. Megkérdezték a szlovák kormányt, hogy mit tesz annak érdekében, hogy az egészségügyi intézményekben érvényesüljenek az anyanyelvhasználati jogok. Szlovákia jelentette, hogy a törvény mit mond. Mi pedig az árnyékjelentésben ki tudtuk javítani, hogy a törvény egyébként nem azt mondja, amit a kormány állít, hanem teljesen értelmezhetetlen, egymásnak ellentmondó szabályokat tartalmaz. A gyakorlatban pedig egyáltalán semmilyen lépés sem történt azért, hogy a kórházakban az anyanyelvhasználat megvalósulhasson. A konkrét példa esetében is, amikor erre hivatkozva kivizsgálást is elutasítanak - ami nonszensz - akkor sem történik semmi, nem ütközik a kórház szabályzatába.

A magyar feliratokkal nagyon sok probléma van, ezeknek különböző szinterei vannak a magánfeliratoktól kezdve - amik kötelezően szlovákul is meg kell, hogy jelenjenek - az állami feliratokig, amik néhol kétnyelvűek kell, hogy legyenek, néhol csak szlovákok. Sokszor a hivataltól, községtől függ a felirat nyelve, sokszor hiányoznak a magyar feliratok, sokszor rosszul vannak lefordítva. Konkrét példákat idézek lejjebb, amikor a konkrét árnyékjelentéshez érkezünk.

7. A folyamat vége

Írtunk egy árnyékjelentést, a bizottság megkapta, mi fog történni most? Mivel ahogy fent kifejtettem, nagyon intranszparens a folyamat, valószínűleg nem tudjuk, hogy a bizottság titkárságán mit kezdtek az árnyékjelentéssel. Nagyon nehézkes a kommunikáció a titkársággal.

Tipikusan az ország értékelését egy helyi monitoring-látogatás előzi meg. Ennek keretében civil szervezetekkel is szoktak konzultálni a bizottság képviselői. Általában feltesznek néhány pontosító kérdést, ami az árnyékjelentésre vonatkozik, illetve a felelős állami szerveknél is leellenőrzik az állításokat, és vizsgálják, hogy mivel tudja az állam magyarázni ezeket a problémákat. A folyamat végén valamit figyelembe vesznek az árnyékjelentésből, valamit minden magyarázat nélkül figyelmen kívül hagynak – és nem tudjuk, hogy miért nem. De általában bekerül az ajánlásaikba valami, amire az árnyékjelentés hívta fel a figyelmet, vagy amivel kijavította az állam állításait. Tehát valamit elértünk a céljainkból. Ajánlások formájában megjelenik néhány dolog, amit szerettünk volna, hogy megjelenjen.

Ahogy említettem ez egy eszköz a sok közül az érdekvédelmi célok elérésére. A kisebbségi érdekvédőknek volt egy idealisztikus elképzelése a '90-es évek elején – nem tudom, hogy naivnak nevezzem-e, túlzás lenne, mert senki nem tudta akkoriban, hogy hogyan működik a nemzetközi jogi rendszer – hogy ezek a nemzetközi szervezetek olyan erősek, van olyan tekintélyük, hogy ha felszólítanak egy államot, hogy tegye rendbe a jogrendjét, akkor az államok azt meg fogják tenni. Ez nem vált be, nagyon sok olyan eljárás van, aminek az eredményét húsz éven keresztül ignorálni tudtak az államok. Önmagában az, hogy egy bizottság felszólítja az államot arra, hogy orvosoljon egy problémát, nagyon ritkán szokta meghozni az eredményt. Ez hatékony akkor tud lenni, ha más megkötésekkel együtt társul, tehát ha az állam nemzetközi szintről kap nyomást, és hazai szintéren van politikai nyomás és civil nyomás. Ezek kombinációja együtt szokta elhozni általában az eredményt.

Például a vasúti táblák kapcsán fontos volt a fentebb említett civil kampány. A videó csak egy kis eleme volt ennek a kampánynak. Volt levélküldő kampány, ami arra buzdította az állampolgárokat, hogy küldjenek levelet a közlekedésügyi minisztériumnak, követelve a kétnyelvű vasúti táblákat. A polgárok több száz levelet küldtek a minisztériumba. Ez nyomást fejtett ki a hazai magyar

politikusokra is, akik ennek határára a parlamentben nyújtottak be több törvénymódosító javaslatot. Végül a mostani választási ciklusban sikerült elérni, hogy a vasútállomásokra kikerüljenek a magyar feliratok. Nehéz megmondani, hogy ezek közül a lépések közül mi volt a legfontosabb, de ennek nincs is jelentősége. Valószínűleg minden együtt kellett ahhoz, hogy végül elérjük a kétnyelvű vasúti táblákat.

A két kisebbségvédelmi egyezmény kötelező jellegű egyezmény. Az ajánlások, amik az egyezmények alapján születnek, jó hivatkozási alapul szolgálnak bíróságok előtt. Vannak olyan kérdések, amik hazai bíróságok elé kerülhetnek, és ott közvetlenül lehet hivatkozni a Keretegyezményre vagy a Nyelvi Kartára. Itt pedig már a Keretegyezményt vagy a Kartát értelmező bizottságnak az ajánlásai is nagyon fontosak. Azok tartalmazznak útmutatást az egyezmény értelmezésével kapcsolatban. Az egyezmény kötelező jellegű, az állam belső jogrendjének is részévé válik, az ajánlás pedig nem kötelező jellegű, de értelmezi az egyezményt.

Az árnyékjelentés által elért ajánlásokat tehát később hazai bíróságok előtt is lehet használni. Erre egyelőre nagyon kevés példa van. Mi már próbálkozunk vele, van két ilyen folyamatban lévő perünk. Szerintem a jövőben egyre több ilyen lesz, főleg, ha ez sikeressé válik.

Van végül még egy nemzetközi fórum, ahová fordulhatunk. Ezek az egyezmények az Európa Tanács egyezményei, az Európa Tanácsnak pedig a legfőbb végrehajtó szerve a Miniszteri Bizottság (*Committee of Ministers*), az felügyeli ennek a két egyezménynek a végrehajtását is. Nagyon vitás kérdésekben, ahol például a bizottsággal sem értünk egyet, és a bizottság ajánlásaiba is bekerülnek olyan dolgok, amik tévesek, hibásak, akkor a Miniszteri Bizottsághoz lehet panaszt beadni. Pont most adunk be egy ilyen panaszt a legutóbbi szlovák árnyékjelentés miatt, ahol egyes helyeken a bizottság szerintünk félreértelmezte a valóságot.

8. Példák árnyékjelentésben szereplő ügyekre

A következőkben konkrét példákat fogok mutatni a legutóbbi Keretegyezményhez fűzött szlovákiai árnyékjelentésből. A Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága és a Nyelvi Karta Szakértői Bizottsága legutóbb majdnem egyszerre vizsgálta Szlovákiát. 2014 végén és 2015 elején születtek a szlovák kormány jelentései, ahhoz készültek a mi árnyékjelentéseink, ezeket figyelembe véve az Európa Tanácsnak a két bizottsága 2016-ban adta ki a jelentését Szlovákiáról a Keretegyezmény alapján és a Karta alapján. Nagyon érdekes volt, hogy majdnem ugyanazokat a kérdéseket vizsgálta a két bizottság. Nem teljesen egyezik természetesen a két egyezmény. A Keretegyezmény sokkal tágabb, de nyelvi jogok terén nagyjából ugyanazt fedi le, ugyanazokat a kérdéseket vizsgálja. Ugyanazokat az információkat kapták tőlünk főleg a nyelvi jogok kapcsán, az állam is ugyanazokat állította mindkét esetben, mégis gyökeresen eltérő eredményre jutott a két bizottság. A Keretegyezmény Bizottságának a véleménye siralmas volt, sok esetben az állam álláspontját fogadták el és ez miatt még továbbra is vitában állunk velük. A Nyelvi Karta bizottsága sokkal pozitívabb volt, sokkal inkább elfogadták azokat a problémákat, amiket felvetettünk. Nézzünk meg néhány példát.

Az árnyékjelentések maguk elérhetőek a Kerekasztal weboldalán. Hatvan oldal volt egy árnyékjelentés, de nem mindig szoktak ilyen hosszúk lenni. Lehet árnyékjelentést írni csak egy adott kérdésben, akár egy három oldalasat is. Vannak árnyékjelentések, amelyek csak egy adott község problémáját vetik fel a monitoring részeként. A bizottság vizsgál mindent, de részinformációkat is elfogadnak.

8.1. A bírságok kérdése

A bizottság többször kritizálta már a múltban Szlovákiát, azért mert az államnyelvtörvény alapján bírságokat lehet kiszabni alapvetően a magyar nyelv

használatáért. Az állam álláspontja az, hogy ezeket nem a magyar nyelv használatáért szabják ki, hanem azért, hogyha valaki elmulasztja az államnyelvet használni – de ez csak játék a szavakkal, a két eseten nyilván azonos. Ha valaki szóban kommunikál, és nem használja az államnyelvet, akkor a magyar nyelvet használja helyette. Nyilván más kisebbségi nyelvekre is vonatkozhatna ugyanez a kérdés, de szinte csak a magyarok kapcsán szokott felmerülni az, hogy bírságot szabnak ki.

Nekünk voltak konkrét információink arról, amit összegyűjtöttük az évek során, hogy hogyan szabtak ki bírságot regionális tévékre, amik magyarul sugároztak néha csak egy-két mondatot. A tévéknek kötelező feliratozni vagy fordítani mindent. Tehát a helyi magyar tévék is, a községi tévék is mindent feliratkoznak vagy fordítanak szlovákra. Voltak köztük olyanok, nem is egy, akik bírságot kaptak azért mert egy-két fordítás nélküli magyar mondat becsúszott a tudósításba. Egy élő tudósításban, baleset helyszínéről tudósítottak és magyarok voltak a szemtanúk, és amit ők mondtak azt élőben közvetítette a tévé, nem volt feliratozva, ezért pedig a TV egyből megkapta a bírságot.

Volt egy szlovák újság, ami közölt egy magyar hirdetést – egyébként egy magyarországi cég hirdetett egy nyitrai újságban magyarul. Az újság leközölte, ez nekik csak hirdetési bevétel, és kaptak egy büntetést, mert nem volt lefordítva a hirdetés.

Bírságokkal való fenyegetés is többször előfordult. Komáromban illetve Kassa megyében civilek kétnyelvűsítették turisztikai táblákat. A törvény alapján csak szlovák nyelvűek a turisztikai táblák, meg van szabva, hogy hogyan néznek ki, de a civilek úgy gondolták, hogy ők kiegészítik a hivatalos szlovák nyelvű táblákat magyar és angol táblákkal. Ezért a helyi és regionális hivatalok bírságot helyeztek kilátásba. Az önkormányzat el is távolította a magyar táblákat.

A gombaszögi nyári tábornak az esete is ismert, akik szintén magyarul hirdették a tábort, nem volt szlovák fordítás a poszteren, és ezért indult ellenük eljárás. Ilyen példa van több is, amiket összegyűjtöttünk az árnyékjelentésben.

A nyelvrendőrség (a Kulturális Minisztérium egyik osztálya) több községben vizsgálódott, és Kolon község esetében a község levélpapírjának a fejlécén kétnyelvű volt a felirat. A Kulturális Minisztérium szerint ezt a törvény nem engedi meg, és szintén bírságot helyeztek kilátásba. Ezeket a konkrét példák szerepeltek az árnyékjelentésben.

Az említett komáromi esetben a magyar és angol turisztikai feliratok kihelyezése az önkormányzat bejegyzésével történt, az önkormányzatnak ez semmi pénzbe nem került. Utána kaptak egy felszólítást a kerületi közlekedési hivataltól, hogy azonnal vegyék le a magyar táblát, különben 33 ezer Euró bírságot kell majd fizetniük. Le is vették a magyar táblát.

Ez került be az árnyékjelentésbe, és a Keretegyezményt vizsgáló Tanácsadó Bizottság véleménye nagyon kiábrándító volt. Nem vették figyelembe ezeket a konkrét eseteket. Az állították, hogy az államnyelvtörvény alapján nem kerültek kiszabásra bírságok. Ami tényszerűen igaz, csak teljesen figyelmen kívül hagyja a valós helyzetet, hogy nem az államnyelvtörvény alapján, hanem más törvények (pl. reklámtörvény, közúti törvény, műsorsugárzásról szóló törvény) alapján viszont kerültek kiszabásra bírságok. A Keretegyezmény bizottságának nagyon formális volt a hozzáállása.

A Nyelvi Kartás Szakértői Bizottság viszont teljes mértékben figyelembe vette az árnyékjelentés állításait. Ők kértek is információt az államtól azzal kapcsolatban, hogy miért került sor ezeknek a bírságoknak a kiszabására. Fel is szólították az államot, hogy nem csak az államnyelvtörvényt, hanem a többi kapcsolódó jogszabályt is úgy változassák meg, hogy ne legyen lehetőség bírságok kiszabására ilyen és ehhez hasonló ügyekben.

Hozzá kell még tenni, hogy néhány ügy ezek közül folyamatban van a strasbourgi bíróság előtt. Az utolsó szó még tehát nem hangzott el ezekben a ügyekben. Az egyik regionális tévé ügye, - akik ilyen bírságot kaptak - több mint három éve a strasbourgi bíróság előtt van, nemsokára már döntésre is számítani lehet.

8.2. Kisebbségi kultúrák támogatása

Az állam Szlovákiában minden évben elkülönít egy pénzcsoportot, amit minden évben más mechanizmussal, de kiosztanak a kisebbségi kulturális szervezetek között. Minden évben egy politikai döntés eredménye, hogy mennyi pénz jut kisebbségi kultúrára, azon belül mennyit kapnak az egyes közösségek, illetve azon belül mik lesznek a támogatott tevékenységek. Ezen minden évben össze is vesznek egyrészt a különböző közösségek, másrészt az egyes közösségek szervezetei, a könyvkiadók, újságok, és így tovább.

Az állam szokásos módon jelentette, hogy mennyi pénzt különített el kisebbségi kultúrára és az milyen jó, mindenki elégedett. Mi kiszámoltuk, hogy ha összehasonlítjuk az egyes kisebbségekhez kerülő összegeket azzal, hogy milyen népes közösségről beszélünk, akkor egy főre mennyi euró jutott. Itt már nagyon nagyok a különbségek. A magyar a legnagyobb közösség, érhető, hogy a magyarokra jut egy főre vetítve a legkisebb összeg, de akkor is nagy aránytalanságok vannak. 4 eurós összeg jut a magyarokra, míg a zsidó kisebbség esetében ugyanez az arány 88 euró/fő volt. Vagy ott voltak például a morvák esete, akik többen vannak, mint a lengyelek, de a lengyelek kétszer annyi pénzt kaptak, mint a morvák.

Ebben az esetben is teljesen eltérő eredményre jutott a két bizottság. A Keretegyezmény bizottsága azt állapította meg, hogy egyes kisebbségeknek nem tetszik ez a rendszer. Ezzel nem foglalt állást azzal kapcsolatban, hogy jó-e a rendszer vagy nem. A Nyelvi Karta bizottsága viszont azt mondta, hogy ha ilyen aránytalanságok vannak, és teljesen értelmetlen, hogy miért kapott az egyik közösség ennyit, a másik meg annyit, az nem felel meg a Nyelvi Karta elvárásainak. Valamilyen átlátható rendszert kell az államnak kialakítania. Ez számunkra egy nagyon hasznos ajánlás volt, részben - nem csak ez miatt - de ez vezetett ahhoz, hogy Szlovákiában már tavaly elfogadtak egy törvényt, ami a

kisebbségi kultúrára szánt pénzek elosztásáról szólt. Most már létrejött egy átlátható mechanizmus. Nem ideális, de jobb, mint ami idáig létezett.

8.3. Feliratok a kisebbség nyelvén

A feliratokról nagyon sokat említettem, és még fogom is. Különböző feliratokról beszélünk, az egyik, amit a szlovák törvény ismer, a falutáblák. A falu, község elején és végén egy névtábla jelzi azt, hogy milyen községről van szó. Ahol húsz százalékot elér valamely kisebbség aránya, ott azon az adott nyelven is fel kell tüntetni a község nevét. Az állam minden egyes alkalommal jelenti is, hogy ez a kérdés meg van oldva, ezekben a községekben kétnyelvűek a feliratok. De a KDSZ (Kétnyelvű Dél-Szlovákia Mozgalom) aktivistái végigutazták Dél-Szlovákiát és dokumentálták, hogy bizony nagyon sok helyen megrongálják vagy ellopják ezeket a táblákat. Összesen 43 községben 97 hiányzó táblát találtak. Az állam feladata lenne, hogy ezeket pótolja, de nem pótolják őket.

Ez része lett az árnyékjelentésnek. Kapott is Szlovákia ezzel kapcsolatban egy ajánlást, hogy minél előbb oldja meg ezt a problémát. Azóta az útkezelők tettek is lépéseket azért, hogy kikerüljenek ezek a magyar táblák. Időközben kiderült, hogy nem olyan egyszerű a dolog, a táblák különböző útkezelőkhöz tartoznak, vannak megyei kezelésű utak, községi kezelésű utak, és állami kezelésű utak. Nagyon átláthatatlan a dolog, de most már elindult a folyamat. Az állam kapott egy ajánlást, hogy ez egy konkrét probléma, amit orvosolnia kell. Idáig a probléma létezéséről nemzetközi szinten a bizottságnak nem is volt tudomása.

Más jellegű probléma az útjelzőtáblák kérdése. Szlovákiában az útjelzőtáblákon ugyanis csak a szlovák városnév van feltüntetve. A jogrend ezeknek a tábláknak az esetén továbbra is csak a szlovák verziót ismeri el. Ez is bekerült az árnyékjelentésbe, ezzel kapcsolatban is kapott Szlovákia ajánlást a bizottságtól és folyamatban van a törvénymódosítás, amivel ezt szándékoznak megoldani.

A vasúti táblákat már említettem. Szintén bekerült az árnyékjelentésbe, hogy nem lehet kiírni a vasútállomásokra és megállókra a magyar feliratot. Erre most az lett a megoldás - szintén részben az árnyékjelentés hatására - hogy a vasútállomásokra ikerültek a magyar feliratok, de a megállókra nem. 2019-re ígérik a törvény módosítását ez utóbbiakkal kapcsolatban. A Keretegyezmény bizottságának a véleménye ezzel kapcsolatban hivatkozik a törvényre, amely azt mondja, hogy hol kell kötelezően kirakni a feliratokat. Ezek a már említett falunév-táblák a község elején és végén. Más helyen a törvény megengedi, hogy ki lehessen rakni a feliratokat, és ezt a bizottság el is fogadta az állam magyarázataként. Nem is foglalkoztak vele különösebben, hogy egyébként milyen helyen vannak kirakva a feliratok. Megint csak a Karta bizottsága volt sokkal alaposabb. Felszólították Szlovákiát, hogy kétnyelvűsítse az útjelző táblákat is. A községek nevét jelző feliratok kisebbek magyarul és eltérő színnel is vannak megjelölve, ezzel kapcsolatban is egységesítést vár a bizottság.

8.4. Egészségügy

Mit jelent az, hogy valakinek joga van az anyanyelvét használni, például egészségügyi intézményben? Ha nekem jogom van arra, hogy használjam az anyanyelvemet, ez két dolgot jelenthet. Azért mert maga a jog kifejezés kétértelmű. Ez a két jelentés nagyon fontos a nemzetközi jogban, konkrétan a bizottságok munkájában is megjelenik.

a.) Ez egyik értelemben ha nekem jogom van az anyanyelvem használni az azt jelenti, hogy ebben senki nem akadályozhat meg engem, senki nem tilthatja meg nekem. Jogom van sok mindenre amivel reálisan nem tudok élni, jogom van például három méter magasra ugrani. Ilyen értelemben, ha azt mondjuk, hogy valakinek joga van az anyanyelvét használni a kórházakban, csak annyit ismerünk el, hogy ebben őt senki nem korlátozhatja. Ez az, amilyen értelemben a szlovák jogrend alkalmazza ezt a kifejezést.

b.) A másik értelme a kifejezésnek az, hogy ha jogom van például kórházban az anyanyelvemet használni, akkor a kórház köteles biztosítani azt, hogy én tudjam is használni az anyanyelvemet, ami azzal jár, hogy magyarul beszélő orvost vagy ápolót kell alkalmazniuk vagy tolmácsot.

A két értelem abban válik el, hogy milyen kötelezettségeket eredményez a másik oldalon. Az egyik értelmezés szerint nekem jogom van, de senki másnak semmilyen kötelezettsége nincs és ez az, ahogy a szlovák törvény használja a „jog” kifejezést. A másik értelmezésnél pedig a kérdés az, hogy kinek milyen kötelezettsége van biztosítani, hogy én élni tudjak a jogommal. Ha megnézzük mondjuk a finn nyelvtörvényt, akkor az alapvetően nem jogokat garantál – azokat is kimondja, de nem ez az érdekes része a törvénynek – hanem a törvény legnagyobb része kötelezettségeket sorol fel az állami szervek számára, hogy nekik mi a dolguk, hogy biztosítsák, hogy az állampolgárok élni tudjanak a nyelvi jogaikkal. Ha megnézzük a szlovák nyelvtörvényeket, az állami szervek kötelezettségéről semmi szó nem esik. Csak nyelvi deklarációk vannak benne, hogy az állampolgárnak joga van a nyelvét használni, de mindjárt ki is mondja a törvény, hogy ugyanakkor a hivataloknak nem kötelezettsége beszélni a kisebbség nyelvén.

Ez nagyon jól megmutatkozik az egészségügy területén. Többször módosították a törvényt és elvileg bizonyos községekben a pácienseknek joguk van az anyanyelvüket használni, de gyakorlatban a kórház semmit nem köteles biztosítani, sőt a kórház az alkalmazottainak meg is tilthatja, hogy magyarul kommunikáljanak a páciensekkel, ahogy ezt néhány kórház meg is tette, például a nyitrai kórházról és a kassai kórházról tudok. Az említett érsekújvári eset is jól rámutatott erre a problémára: nem hogy nem biztosítják az anyanyelvhasználat lehetőségét a pácienseknek, hanem mindenféleképpen akadályozni is tudják, azzal is, hogy elutasítják a páciens kivizsgálását.

Ez egy olyan kérdés, ami nemzetközi jogi szempontból is bizonytalan. A Keretegyezményből kifolyólag mi az állam kötelezettsége, mi az, amit kötelező biztosítani? Szlovákia a minimum szintet biztosítja, a formális nem tiltást. Ennyi az elvárt kötelezettség, vagy konkrét további lépéseket is kell tennie az államnak, például köteles magyarul beszélő orvost/ápolót/tolmácsot alkalmazni vagy más módon megoldani ezt a kérdést? Ez nem világos. Ez egy olyan kérdés, ami a jövőben fog eldőlni. Jelentések és árnyékjelentések sorozata után fog tudni a bizottság eljutni oda, hogy konkretizálja, hogy az egészségügy területén mit jelent az anyanyelvhasználati jog. Tehát a következő árnyékjelentések során is fogjuk gyűjteni az ilyen és ehhez hasonló ügyeket, és amellet fogunk érvelni, hogy ahhoz, hogy hatékony nyelvhasználati jogról beszéljünk, ezen a területen milyen lépéseket kell megtenni az államnak, illetve milyen lépéseket kell a bizottságnak elvárnia Szlovákiától.

8.5. Gyűlöletbeszéd és fizikai erőszak

Az utolsó terület, amit szeretnék kiemelni, az a gyűlöletbeszéd és az erőszak. Itt mindig meg szokott jelenni általános formában, hogy a bizottság aggodalmát fejezi ki, hogy a kisebbségek ellen negatív nyilatkozatok jelentek meg a sajtóban politikusok részéről. Ez azonban elég semmitmondó aggodalom. Néha kifejezetten a romákra vonatkoztatják, ellenük nagyon sok uszító kijelentés jelenik meg. De ebben a konkrét esetben úgy gondoltuk, hogy érdemes tételesen bemutatni, hogy konkrétan milyen kifejezésekről, milyen szövegekről beszélünk, milyen gyűlölet-bűncselekményeket követnek el magyarul beszélők ellen.

Erre példa Malina Hedvig esete, aki 2006-ban lett utcai támadás áldozata, mert magyarul beszélt. Az állami szervek mégis azzal vádolták őt meg, hogy kitalálta az egész esetet és hamis vád miatt folyik ellene eljárás továbbra is. Az ügyet áthelyezték Magyarországra, de a vádat nem ejtették. Szerintem most már Szlovákiában mindenki elfogadja, az állami szervek is, hogy tényleg megtörtént

az eset, mégsem sikerült felderíteni, hogy ki követte el.² Ami gyűlöletbeszéd szempontjából az államnak fontos feladata, hogy biztassa a gyűlöletbeszéd és gyűlöletbűncselekmények áldozatait arra, hogy forduljon bíróságokhoz. Ha ilyen az eredmény, hogy még őket vádolják meg utána, az nagyon elrettenti az áldozatokat. Hasonló eset Szlovákiából, amikor az államelnök irodájában a társadalmi kapcsolatokért felelős osztály vezetője szóban bántalmazott két lányt egy pozsonyi bárban, mert magyarul beszéltek. A védelmükre kelt egy szlovák fiatal embert pedig megtámadta. Ez is egy ismert eset. Albert Rusnákról van szó, akit ki is rúgtak az elnöki irodából és itt született is büntető feljelentés. A rendőrség ezt elutasította azzal, hogy nem gyűlöletbeszédéről van szó, mivel ahhoz bizonyítani kell, hogy az elkövetőnek hosszantartó és megalapozott negatív véleménye van az adott kisebbségről. Jogilag értelmetlen, amit mondtak. A fontos az, hogy az elkövető egy magas beosztású ember, az elnöki iroda alkalmazottja. Komoly társadalmi hatása van annak, hogy ha ő így áll a magyarokhoz, és ha elkövet valamit, akkor a rendőrség nem emel vádat. Ezt is a bizottság elé tártuk.

Egy másik ilyen eset: egy szlovák neonáci szervezet a Facebook oldalán azt írta ki, hogy a komáromi Orange-ban hallották, hogy magyarul szolgálják ki ügyfeleket, úgyhogy ők megjelentek ott fegyverekkel és mindenkit jobb belátásra bírtak, és mostantól már mindenki szlovákul kommunikál. Ez egy félig vicc, félig megfélemlítés akart lenni. Született büntetőfeljelentés ebben az ügyben is, és a rendőrség megint csak nem foglalkozott ezzel, elutasították azzal, hogy nem történt bűncselekmény.

Ilyenek azok a problémák, amiket úgy gondolom, hogy sokkal komolyabban kellene venni a bizottságnak is, és nem csak általános egymondatos vagy másfél mondatos megemlékezést kellene tenni, hogy elítélésre méltóak a kisebbségellenes lépések, illetve kijelentések. Hanem konkrétan fel kellene hívni az állam figyelmét arra, hogy ezeket sokkal komolyabban kellene venni.

---

² A Győri Járási és Nyomozó Ügyészség 2018. novemberében, bűncselekmény hiányában végül megszüntette a Zsák-Malina Hedviggel szemben hamis tanúzás miatt folytatott eljárást.

A legjobb példa Robert Fico - aki most már nem miniszterelnök, de 2013-ban az volt. Ő maga mondta egy híres beszédében, hogy független államunkat elsősorban nem a kisebbségekért alapítottuk, hanem főleg az államalkotó szlovák nemzet számára. Ilyen kirekesztő beszédet tartott egy szlovák kulturális szervezet, a Matica Slovenská, éves közgyűlésén. Önmagában ez nem bűncselekményre való felszólítás, de mégis az, hogy a miniszterelnök, az egyik legfőbb közjogi méltóság ilyen kijelentéseket tehet, hogy az állam az csak az államalkotó nemzet számára lett alapítva, az önmagában szerintem nagyon aggasztó, és nagyon aggasztó, ha ez miatt konkrétan nem marasztalják el Szlovákiát. Ezek azok a példák, amelyek szintén az árnyékjelentésbe kerültek, és megint csak a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága nem sokat foglalkozott velük részletesen, a Kartás Szakértői Bizottság viszont annál inkább.